

Posudok oponenta habilitačnej práce

Masarykova univerzita

Fakulta právnická

Odbor konania teorie práva

Uchádzač JUDr. Tomáš Sobek, PhD.

Pracovisko uchádzača Právnická fakulta MU

Habilitačná práca Právní rozum a morální cit

Oponent JUDr. Eduard Bárány, DrSc.

Pracovisko oponenta Ústav štátu a práva Slovenskej akadémie vied

Habilitačná práca JUDr. Tomáša Sobeka, PhD. sa zaoberá okrem prvej a dvoch posledných kapitol vhodne vybranými témami sociálnej a morálnej filozofie s priamym významom pre právne myslenie i samotné právo. Pre právnika teda predstavuje cenné sprostredkovanie častí filozofie dôležitých pre jeho profesiu. Je však náročné stručne vystihnúť tému takto koncipovanej práce. Názov monografie je viac upútavkou ako pomenovaním zodpovedajúcim téme. Napriek tomu možno použiť obvyklú formuláciu o vhodne zvolenej a aktuálnej téme, lebo problematika morálnych problémov dôležitých pre právo a ich filozofickej reflexie je intelektuálne náročná, relevantná pre rozvoj právnej vedy i širšieho právneho/právnického myslenia a aktuálna v kontexte nazerania na právo ako nie príliš účinný „technický“ prostriedok presadzovania záujmov.

Motodologicky sa dielo zakladá na analýze, interpretácii a chápucom „prerozprávaní“ veľkého počtu diel filozofov a právnych mysliteľov. Už na tomto mieste treba vyzdvihnúť autorovu mimoriadnu sčítanosť a dôkladnosť práce s literatúrou i tvorbou textu. Práve nadštandardný pocit použitých prameňov aj poznámkový aparát nepriamo upozorňujú, že vo filozofii i právnom myslení už bolo napísané skoro všetko, a tak sa formulovanie vlastných myšlienok vystavuje riziku, že to nové v nich je len dobre zabudnutým starým. Dr. Sobek možno vďaka spomenutej úctyhodnej sčítanosti prezentuje vlastné myšlienky a postoje vo veľkej miere pomocou či prostredníctvom citácii a parafráz iných mysliteľov. To kladie vysoké nároky na čitateľa, lebo to nové je často ako keby až „za textom“. Autor neformuluje hypotézy, ktoré by následne potvrdzoval a vyvracal, ale prúdom myslenia prezentovaného hlavne prostredníctvom mozaiky smerov filozofie a ich jednotlivých predstaviteľov dospieva k vlastným záverom. Na pozadí uvedenej sčítanosti a nadštandardného počtu skutočne využitých odborných prameňov prekvapuje skoro úplné opomenutie domácej právnickej i filozofickej spisby.

Problematika i spôsob spracovania monografie sú interdisciplinárne. Nachádzajú sa v „šedej zóne“ rozmedzia právneho myslenia, filozofie práva, sociálnej a morálnej filozofie. Kvantitatívne kritérium rozsahu textu spadajúceho prevažne do niektorého vedného odvetvia by ju zaradili do morálnej a sociálnej filozofie, ale nové prináša práca hlavne v právnom myslení či filozofii práva. Interdisciplinarita teda nebráni charakteristike práce ako prevažne právno-filozofickej, či právne-teoretickej.

Novosť a prínos práce spočíva v konzistentnom a obsažnom spracovaní problémových okruhov morálnej a sociálnej filozofie zo zorného uhla, či podľa záujmu právneho myslenia, čo podstatne uľahčuje využitie týchto filozofických tém v rozvoji právnej vedy. Autor teda nie len zdôrazňuje význam filozofie pre právo, ale postúpil k „vnášaniu“ viacerých veľkých filozofických tém do práva. Na viacerých miestach formuluje vlastné nové myšlienky a nachádza netradičné a výstižné vyjadrenia už prezentovaných názorov. Napríklad už v úvode vyslovený názor o posune od dichotómie prirodzené – pozitívne právo do roviny výkladu práva v podobe napätia medzi viazaným (formálnym) a voľnejším výkladom si zaslúži širšie spracovanie a stačil by ako to nové v habilitačnej práci. Pozornosť si zaslúži aj kritérium morálneho ako nástroja dobrého života v spoločnosti (s. 74), alebo spojenie verejného záujmu s kolektívnym egoizmom (s. 210).

Pravdepodobne i autor pokladá za najdôležitejšie nové práce svoju koncepciu neprirodzeného práva, do ktorej vyúsťujú jeho úvahy. Jeho názory, že právo bez angažovanej ľudskej existencie (s. 291) a ktoré stratilo kontakt s otázkami svojich dopadov na ľudský život (s. 292) je neprirodzeným právom rozumne nadväzujú na celú prácu, ale nepredstavujú jej nevyhnutné vyústenie. Po miernom rozpracovaní a rozšírení by záverečné stránky (ss. 290-3) obstali ako samostatná časť a pri spätnom pohľade možno v celom texte vidieť aj opis autorovej náročnej intelektuálnej cesty k nim a význam či miesto jednotlivých kapitol v mozaike Dr. Sobeka sa ukáže až po prečítaní celej monografie.

Úvod obsahuje už spomínanú tézu o posune od protikladu prirodzeného a pozitívneho práva k napätiu medzi spôsobmi jeho výkladu.

Prvá kapitola Kráľovstvo práva na zemi predstavuje dobrú esej z dejín právneho myslenia až sociálnej filozofie (Holmes, Nietzsche, Grotius, Hobbes, škandinávsky právni realisti) a asi vyúsťuje do tézy, že všetko je vlastne argumentácia až manipulácia.

Druhá kapitola Odpojenie/nie od pravdy predkladá po rozsiahlom výklade názorov D. Huma a A. Smitha radikálnu tézu, že ústavné i iné hodnotové pojmy získavajú a menia svoj obsah až hodnotovými postojmi ľudí (ss. 66-7). Autor sa silne vymedzuje voči morálnemu realizmu a teda i „morálnym pravdám“.

Tretia kapitola Emočné manipulácie súvisí s právom pravdepodobne len prostredníctvom problematiky slobody. Ide o zaujímavý výklad neprávnej problematiky.

Štvrtú kapitolu Caveat amator o ne-súhlasnom sexe a znásilnení prekvapivo uzatvárajú necelé dve strany o konsenze s pomermi v prednovembrovom Československu.

Piata kapitola Morálka hákového kríža nadväzuje na predchádzajúcu publikáciu Dr. Sobeka (Právne myslenie) a jej súvislosť s právom je zrejmalá. Správne pripomína prirodzenoprávny a hodnotový základ nacistického prístupu k právu i to, že hodnotová jurisprudencia povojnového Nemecka ako keby „len“ zmenilo hodnoty tvoriace základ právneho poriadku. Možno podceňuje osobnú zisťnosť, ktorá sa uplatňovala prostredníctvom nacistického práva a na ktorú upozornil už V. Knapp krátko po roku 1945.

Šiesta kapitola Trest ako vec verejná prináša morálno-právnu úvahu a pútavý výklad časti ideí republikanizmu. Dokladuje autorovu mimoriadnu sčítanosť. Azda je v nej aspoň implicitne prítomná dichotómia názoru práce.

Zvlášť rozsiahla a dôkladne spracovaná je siedma kapitola Welfarizmus, ktorá predstavuje ideový základ autorovho vlastného názoru. Možno až príliš široko a odlišne od obvyklého významu chápe welfarizmus ako teóriu práva zdôvodňujúcu právne inštitúty v pojmoch blahobytu (s. 159). Čitateľ tu nachádza vysvetlenia veľkých častí morálnej a sociálnej filozofie, ale menej o samotnom práve. Zvláštna pozornosť je venovaná utilitarizmu, ktorého konflikt s egoizmom sa pokúša riešiť inšpiráciou vyvažovaním hodnôt a princípov v ústavnom práve.

Na otázku Čo je blahobyť?, predstavujúcu názov ôsmej kapitoly, autor odpovedá charakteristikou blahobytu ako kvality života. Čitateľ tu nájde dobré prerozprávanie obsahu a komentár ne-právnickej literatúry, ktorá však má význam pre právo a právnické myslenie.

Bližšie k právu ma deviata kapitola Problém legitímnej authority, kde sa hovorí o práve na poslušnosť hoci povahe témy by viac zodpovedal tradičný pojem právomoci. Orgán verejnej moci nemá subjektívne právo na poslušnosť, ale jeho právomoci sa v určitých vzťahoch majú povinnosť podriadiť iné subjekty.

Kapitola vyúsťuje do hľadania odpovede na otázku prečo rešpektovať/dodržiavať právo. Autor tu vlastné úvahy podáva až príliš prostredníctvom citácii a parafráz názorov iných.

Návratom do právneho myslenia a vyústením knihy je desiata kapitola Neprirodzené právo, ktorá síce začína výkladom časti právnej teórie (hlavne R. Posnera), ale jej ťažisko tvoria autorove vlastné názory, ktorými som sa už zaoberal pri vyzdvihnutí novosti a prínosu práce.

Záver je koncipovaný ako zhrnutie obsahu, a teda neprináša ďalšie nové úvahy.

Po preštudovaní práce JUDr. T. Sobeka, PhD. Právny rozum a morálny cit rád konštatujem, že táto spĺňa a čiastočne (rozsah a dôkladnosť spracovania prameňov) prekračuje požiadavky štandardne kladené na habilitačné práce v práve, a preto odporúčam, aby mu po úspešnej obhajobe bol aj na jej základe priznaný titul docent.

V rámci diskusie by mal uchádzač zodpovedať otázky:

1. Prečo zvolil pre svoju prácu názov Právny rozum a morálny cit?
2. Aký je vzťah ľudských práv a hodnoty dobrého života podľa rôznych predstáv ľudí?

Bratislava, 24. 08. 2016

JUDr. Eduard Bárány, DrSc.